

IN MEMORIAM 1986

Continuăm și de această dată să facem uz de informațiile cuprinse în paginile seriei a I-a a revistei „Familia“ (1865—1906), editată de către cărturarul bihorean Iosif Vulcan.

CONSTANTIN ESARCU (1836—1898) — 150 de ani de la naștere. A fost profesor de zoologie și botanică la Universitatea din București, om de stat și diplomat, membru corespondent al Academiei Române. Împreună cu Ananescu editează revista „Natura“, iar cu N. Crețulescu și V. A. Urechia înființează la București Societatea literară, artistică și științifică „Ateneul Român“, în cadrul căreia ține și conferințe de popularizare a ideilor darwiniste. Inițiază apoi o subscripție publică, din care se realizează construirea edificiului Ateneului. În paginile revistei „Familia“ găsim numeroase date referitoare la C. Esarcu, dintre care noi am selectat doar câteva. Multe se referă la activitatea sa ca om de stat și diplomat, de cercetare și valorificare a numeroase documente din arhive străine privind istoria neamului.

Cît privesc datele biografice, Iosif Vulcan le face cunoscute cititorilor revistei sale cu ocazia tristului eveniment, decesul lui C. Esarcu (1899). Astfel, arată că s-a născut la București, că s-a consacrat carierei medicale, că și-a luat doctoratul la Paris, după care a funcționat ca profesor de zoologie și botanică timp de nouă ani la Universitatea din București, apoi a trecut în diplomatie până în anul 1887, când revine în capitală, consacrându-se dezvoltării artelor și științelor. Se mai arată că după terminarea construirii clădirii Ateneului Ro-

Constantin Esarcu.

mân, trece din nou un timp în activitatea de stat și diplomatică, după care se consacră definitiv activității din cadrul Ateneului. Majoritatea informațiilor revistei se referă la această activitate. Anunțând încetarea din viață a lui C. Esarcu, Iosif Vulcan arată că „faptul de căpătenie al vieții sale a fost înființarea Ateneului din București, care în mare parte se datorează stăruințelor sale“ (1898).

Tot cu aceeași ocazie, Vulcan arată că C. Esarcu „a inițiat această clădire monumentală și care are cele mai multe merite întru realizarea frumosului plan“. „Idee îndrăzneată. El însă o duse în deplinire și astăzi Bucureștii se pot fâli cu un palat al artelor, care în orice capitală ar fi o decorare“ (1899). I. Vulcan face cunoscut cititorilor revistei sale și apelul pe care l-a făcut marele animator „cătră amicii culturii naționale“, arătând că pînă atunci (1884) s-au adunat pentru noul edificiu 129 300 lei, dînd și cîteva relații asupra destinațiilor spațiilor proiectate. Iosif Vulcan se cunoștea personal cu C. Esarcu, avînd cu siguranță și cu acesta relații dintre cele mai bune. Aflîndu-se în București (1899), el vizitează noua clădire a Ateneului (fundația fiind făcută inițial pentru circ), exprimîndu-și regretul că nu l-a putut întîlni pe C. Esarcu. În 1897 însă Vulcan arată: „încă din primăvara anului trecut, cu ocasiunea petrecerii mele la București, dl. Esarcu, președintele Ateneului, m'a poftit odată să văd lucrările ce se fac în partea de dinapoi a palatului...“, ocazie cu care Esarcu i-a prezentat cu multă căldură și prietenie lui Iosif Vulcan numeroase detalii privind arhitectura și funcționalitatea Ateneului. Membrii Ateneului, ca omagiu adus lui C. Esarcu, i-au comandat sculptorului parizian Hegel un bust. Cu ocazia publicării acestei informații, Vulcan îl numește pe C. Esarcu „neobositul ridicător al palatului Ateneului“ (1888), iar la dezvelirea bustului din curtea clădirii, în revista „Familia“ se reproduc pasaje din discursurile ținute. Astfel, V. A. Urechia arăta, adresîndu-se lui C. Esarcu: „ai probat ce poate o voință devotată unei idei. În mijlocul învăluirilor noastre zilnice, tu n'ai trăit în ultimii timpi, decît pentru opera întreprinsă: Palatul Ateneului Român. Pentru dînsul ai muncit, pentru dînsul ai cugetat încă în prima zi a înființării în București a Societății Ateneului“ (1889), iar cu o altă ocazie (1900) Vulcan citează dintr-o altă alocuțiune ținută cu acelaș prilej, arătîndu-se că „stăruinței lui Exarcu se datorește ridicarea mărețului palat al Ateneului“. Tot atunci se precizează în revista „Familia“ că Esarcu a fost macedo-român. Relatîndu-se despre înmormîntarea sa, în revistă se arată că „Exarcu ș-a lăsat prin testament toată averea, 200 000 fr., Ateneului din București“. Dintre numeroasele informații pe care I. Vulcan le primește la redacția din Oradea, face cunoscută și brîșura „Palatul Ateneului Român“, arătînd printre altele că în aceasta „zelosul fondator-president al Ateneului Român, Dl. C. Esarcu, publică o dare de seamă...“ (1887). Din păcate în realizarea acestei instituții, cît și a activității din cadrul ei, au fost și din aceia care nu l-au privit cu ochi buni pe C. Esarcu. Acest lucru rezultă și din paginile revistei „Familia“, în care Vulcan, preluînd informația din „Telegraful“, publică în 1871 o critică la adresa programelor conferințelor ținute la Ateneu, cu un atac direct și la persoana lui C. Esarcu, pentru conferințele referitoare la evoluționism — originea omului

(„Omulu antediluvianu“). Cu două numere înainte însă, Iosif Vulcan anunță simplu, fără nici un fel de comentarii, în cadrul conferințelor ce urmau a fi ținute la Ateneul Român și pe cele ale lui C. Esarcu „Impresiuni de călătorie“ și apoi „Omulu ante-deluvianu. Istoria timpurilor ante-istorice“ (1871). Credem că, nu toată lumea a acceptat ideile darwiniste enunțate și de către Esarcu publicului auditor de la Ateneu, apoi I. Vulcan dă această știre în același an, 1871 deci, cînd publică și prima informație în revista sa „Familia“ despre Darwin, aceasta la solicitarea unui cititor. (Ținem să precizăm și de această dată că Iosif Vulcan, un om cu vederi foarte largi, deosebit de progresiste, abil tactician de presă, va publica în următorii ani numeroase materiale evoluționiste, darwiniste, materialiste). Cu siguranță că C. Esarcu a avut înțelepciunea și tăria de a trece peste atacurile directe și indirecte la adresa sa, datorate în primul rînd, probabil, răspîndirii ideilor darwiniste, ca dovadă stînd și faptul că nu s-a supărat pe I. Vulcan, avînd cu acesta, după cum am văzut, relații dintre cele mai bune.

Din numeroasele informații, deci, pe care le cuprinde revista „Familia“, le mai menționăm aici pe cele legate de calitatea lui C. Esarcu de a reprezenta România la Expoziția internațională de la Viena (1872), Congresul internațional antropologic și pentru arheologie preistorică de la Budapesta (1876), Congresul etnografic de la București (1890).

Într-o informație din 1898, se anunță în revistă: „C. Exarcu, m. coresp. al Academiei Române, vicepreședintele Ateneului Român, fost ministru plenipotențiar al României, a încetat din viață, în etate de 62 de ani, la băile Govora, unde se dusesese a-și căuta sănătatea sdruncinată de mai mult timp“.

note revista „Familia“: Vulcanu I. *Atheneulu Român, 1867*, 5, 57; Salonu. Ce e nou? *Literatură și arte (Ateneulu Român)*, 1871, 50, 599; idem, ibidem, 1871, 52, 621; Salonu. Ce e nou? (Eșoposițiunea internațională din Viena), 1872, 3, 34; Salonu. Ce e nou? *Congresulu internaționalu antropologicu și pentru archeologia pre-istorica*, 1876, 35, 420; Salon. Cătră amicii culturai naționale, 1884, 8, 96; Salon. *Literatură și arte*. Frontonul Ateneului Român din București, 1887, 36, 429; Salon. *Literatură și arte*. Palatul Ateneului Român, 1887, 50, 598; Salon. *Literatură și arte*. Șciri literare și artistice, 1888, 42, 489; Salon. *Literatură și arte*. Bustul dlui Esarcu, 1889, 9, 105; Vulcan I. Salon. De la București, 1889, 21, 248—249; Salon. Ce e nou? *Congresul etnografic la București*, 1890, 7, 82; Salon. Ce e nou? Șciri scurte, 1891, 37, 443; Vulcan I. Salon. De la București, 1897, 14, 166; Salon. Ce e nou? Constantin Exarcu, 1898, 24, 288; Salon. Ce e nou? *Inmormîntarea lui C. Exarcu*, 1898, 25, 300; Salon. *Academia Română — Sesiunea generală din 1899 — II*, 1899, 12, 141; Salon. Constantin Esarcu (1836—1898), 1899, 19, 217, 226; Salon. *Sculptura. Desvelirea bustului lui C. Esarcu*, 1900, 47, 562; — *Familia Foaie enciclopedică și beletristică cu ilustrațiuni 1865—1906* *Indice bibliografic Univ. Babeș-Bolyai Cluj, B.C.U., Cluj*, 1974, vol. I, 778, 814; Păina I. *Aspecte privind darwinismul în paginile revistei „Familia“ (1865—1906)*, *Nymphaea*, 1976, IV, 291;

GRIGORE ȘTEFĂNESCU (1836—1911) 150 de ani de la naștere — 75 de ani de la moarte. Datele referitoare la activitatea sa, cuprinse în revista „Familia“ fiind numeroase și depășind spațiul rubricii noastre, sînt prezentate într-un material aparte, din cadrul prezentului volum.

ILARIE MITREA (1842—1906) 80 de ani de la moarte. A fost o altă personalitate a epocii, care a reținut atenția lui Iosif Vulcan, chiar dacă în mai mică măsură. Un material în care se dau mai multe date despre Ilarie Mitrea îi este trimis „Familiei” din Sibiu, în anul 1882. În acesta se arată printre altele că I. Mitrea „se bucură de o constituție corporală robustă și sănătoasă”. Apoi, că absolvind medicina la Viena, în urma a două excursii în America, la sfatul unui prieten, în anul 1869 intră ca medic militar, în serviciul regelui Olandei. Ținem să precizăm faptul că autorul materialului se cunoștea personal cu Ilarie Mitrea, avînd în acest fel informații nemijlocite privind viața și activitatea acestuia. Probabil din delicatețe nu a dat de înțeles asupra motivelor reale ale plecării lui Ilarie Mitrea din țară, respectiv de la Rășinari, unde dorea să se stabilească în calitate de medic chirurg. La data aceea (1882, deci) Ilarie Mitrea era o personalitate pe deplin afirmată și cunoscută la noi. Autorul precizează mai departe: „trebuie s'o spunem cu fală, națiunea română se poate mindri cu acest reprezentante brav, care-i face onoare în țările cele mai depărtate”. De asemenea arată că „locuința stabilă a compatriotului nostru este Java” și că „aci ține rangul de medic de I cl în armată. Dorul de patrie și părinți l-a îndemnat să-și ceară un concediu pe doi ani”. Privind viața sa personală se face cunoscut cititorilor că Ilarie Mitrea „s-a căsătorit cu o creolă, care muri, lăsîndu-i un copilăș Petru . . .”, cu care de fapt a venit și în țară, la Rășinari și Sibiu în anul 1881. Sosirea sa în țară este anunțată în „Familia” după informațiile preluate din „Observatorul”, arătîndu-se printre altele că „dănsul a trimis nu numai diferite semințe și considerabile sume de bani betrânului seu tată, ci în mai multe rînduri a comandat cantități mai mari din cele mai bune vinuri . . .”, „care în Java, în diferite cercuri ale societății se bucură de un bun renume”. Iată-l deci pe Ilarie Mitrea și inițiatorul unor relații comerciale, am putea spune, româno-indoneziene.

Din informațiile cuprinse în „Familia” rezultă că I. Mitrea a fost în Java, Sumatra, Celebes. De asemenea că a adus un foarte bogat material faunistic muzeului de istorie naturală din București, problemă la care ne vom referi cu o altă ocazie. Într-o știre din 1890 se arată că dr. I. Mitrea „a fost înaintat la rangul de medic dirigint în orașul Makassar (Makasar, n.n.) din insula Celebes”.

În încheierea portretului care i se face în 1882, la care ne-am mai referit anterior, se arată: „Felicităm deci pe bravul nostru compatriot pentru lăudabila stimă ce a conservat patriei române și pentru sacrificiile ce a adus pe altarul ei și-i dorim ca cerul să-i lungească încă mulți ani firul vieții spre bucuria și onoarea iubitei noastre națiuni”.

note revista „Familia”: Salon. Ce e nou? Un compatriot român din Java, 1881, 46, 298; Petra-Petrescu Un român în serviciu olandez Sibiu 15 martie, 1882, 11, 129; Salon. Ce e nou? Știri personale, 1882, 25, 307; idem, ibidem, 1886, 20, 244; Salon. Oglinda lumii. Știri străine, 1890, 42, 507; Salon. Ce e nou? Un ôspe din Oceania, 1894, 13, 155—156; Salon. Ce e nou? Știri personale, 1894, 33, 382; Salon. Literatură și arte. Știri literare și științifice, 1895, 36, 430. — Familia Foae enciclopedică și beletristică cu ilustrațiuni 1865—1906 Indice bibliografic Univ. Babeș-Bolyai Cluj, B.C.U., Cluj, 1974, vol. I, 785; Paina M. Cîteva aspecte ale istoriei științei în paginile revistei „Familia” (1865—1906), Crisia 1978, VIII, 571.